

Як вирішити спір? Визнання шлюбу недійсним

У житті кожного суспільства родина є важливим соціальним інститутом, в основу якого покладена система шлюбних, родинних, правових, моральних, психологічних зав'язків між людьми.

Столична юстиція в рамках реалізації правопросвітницького проекту «Я МАЮ ПРАВО!» розповідає, як владнати сімейні спори.

Розвиток країни залежить від створення здорової сім'ї, тому сімейне законодавство покликане врегулювати сімейні відносини, а також має спрямовувати законодавчі норми на захист прав та інтересів учасників шлюбних відносин під час їх перебування у шлюбі та після його розірвання, запобігати укладенню шлюбів, які в майбутньому можуть бути визнані недійсними.

Недійсність шлюбу є наслідком порушення “законів шлюбу” , тобто тих обов'язкових правил поведінки, дотримання яких є необхідним для забезпечення дійсності , а саме вимог, щодо досягнення шлюбного віку, добровільності шлюбу, одношлюбності (моногамії), відсутності близького кровного споріднення або споріднення, заснованого на усиновленні, взаємної обізнаності про стан здоров'я.

У статтях 39-41 Сімейного кодексу України закріплена теорія поділу правових актів укладених з порушенням вимог закону, на абсолютно недійсні (нікчемні) та відносно недійсні (оспорювані). Відповідно до цієї теорії шлюби, які були укладені всупереч вимогам закону, а також шлюби, щодо яких виникла така підозра, поділені на три категорії, кожній з яких поставлені окремі “правові діагнози”, а саме : “шлюб є недійсним”; “ шлюб визнається судом недійсним” ; “ шлюб може бути визнаний судом недійсним”.

Розглянемо які шлюби є абсолютно недійсними (нікчемними).

Згідно ст. 39 Сімейного кодексу України недійсним є шлюб , зареєстрований з особою, яка одночасно перебуває в іншому зареєстрованому шлюбі. Реєстрація шлюбу з особою, яка уже перебуває в шлюбі, є найпоширенішим випадком порушення законів шлюбу.

Також недійсним є шлюб, зареєстрований між особами, які є родичами прямої лінії споріднення, а також між рідними братом і сестрою. Але реєстрація шлюбу між родичами прямої лінії споріднення, братом і сестрою практикою не зафіксована.

Недійсним є і шлюб, зареєстрований з особою, яка визнана судом недієздатною. На практиці такі випадки зустрічаються досить рідко.

Такі шлюби є недійсними від моменту їх реєстрації, без рішення суду, на підставі самого факту документального підтвердження зазначених порушень. Тому, наприклад, якщо виявиться, що спадкодавець перебував одночасно у двох шлюбах, заява про згоду на прийняття спадщини має бути прийнята нотаріусом лише від дружини у першому, дійсному шлюбі. Заява від другої дружини не може бути прийнята, оскільки її шлюб є недійсним і тому не може бути підставою для виникнення у неї права на спадкування за законом.

Для повного завершення абсолютної недійсності шлюбу потрібне анулювання актового запису про нього. Пропонувалося віднести це до компетенції суду, але

остаточно було вирішено віднести це до компетенції органу державної реєстрації актів цивільного стану.

Процесуальною підставою для анулювання актового запису про шлюб буде заява заінтересованої особи: першої дружини, спадкоємців, батьків недієздатного тощо. Документальною підставою для такого анулювання служитиме свідоцтво про шлюб, рішення суду про визнання особи недієздатною, документ, який засвідчує близьке кровне споріднення.

Стаття 39 Сімейного кодексу України також припускає “оздоровлення” шлюбу, зареєстрованого з порушенням принципу одношлюбності. Так, якщо перший шлюб було припинено у зв’язку зі смертю одного з подружжя або у зв’язку з його розірванням, недійсний шлюб стає юридично дійсним з моменту припинення першого шлюбу.

Відповідно до загально теоретичного положення, будь який акт, вчинений з порушенням вимог закону, є недійсним з моменту його прийняття. У цивільному праві це положення зреалізоване при визначенні моменту недійсності правочину, в сімейному праві- стосовно шлюбу та усиновлення.

Незважаючи на те, коли була спростована правозгідність шлюбу, коли було постановлено рішення суду про визнання шлюбу недійсним, його недійсність пов’язується з моментом державної реєстрації. Тож згідно ст. 44 Сімейного кодексу України у випадках передбачених ст.ст. 39-41 шлюб є недійсним від дня його державної реєстрації.

Згідно ст. 45 Сімейного кодексу України недійсний шлюб не є підставою для виникнення у осіб, між якими він був зареєстрований, прав та обов’язків подружжя, а також прав та обов’язків, які встановлені для подружжя іншими законами України.

Якщо протягом недійсного шлюбу особи набули майно, воно вважається таким, що належить їм на праві спільної часткової власності. Розмір часток кожного з них визначається відповідно до їхньої участі у придбанні цього майна своєю працею та коштами.

Якщо особа одержувала аліменти від того, з ким була в недійсному шлюбі, сума сплачених аліментів вважається такою, що одержана без достатньої правової підстави, і підлягає поверненню відповідно, але не більш як за останні 3 роки.

Особа, яка поселилася в житлове приміщення іншої особи у зв’язку з реєстрацією з нею недійсного шлюбу, не набула права на проживання у ньому і може бути виселена.

Особа, яка у зв’язку з реєстрацією недійсного шлюбу змінила своє прізвище, вважається такою, що іменується цим прізвищем без достатньої правової підстави.

Правові наслідки, встановлені ч.2-5 ст.45 СК застосовуються до особи, яка знала про перешкоди до реєстрації шлюбу і приховала їх від другої сторони і від державного органу РАЦС.

Правові наслідки недійсності шлюбу для добросовісної особи, законом віднесені до спеціальних, на противагу загальним для недобросовісної особи, оскільки презюмується, що особи, які уклали недійсний шлюб, діяли винно. У

такому разі діє презумпція вини, запозичена із цивільного права. Обоє з подружжя вважатимуться винними, якщо не доведуть, що під час вступу в недійсний шлюб вони не знали і не могли знати про перешкоди для його укладення.

Якщо особа не знала і не могла знати про перешкоди до реєстрації шлюбу, вона має право: на поділ майна, набутого у недійсному шлюбі, як спільної сумісної власності подружжя; на проживання у житловому приміщенні, в яке вона поселилася у зв'язку з недійсним шлюбом; на аліменти ; на прізвище, яке вона обрала при реєстрації шлюбу.

Недійсність шлюбу не впливає на обсяг взаємних прав та обов'язків батьків і дитини, яка народилася у цьому шлюбі.

Шлюб, зареєстрований у відсутності нареченої і (або) нареченого, вважається неукладеним. Запис про такий шлюб у органі державної реєстрації актів цивільного стану анулюється за рішенням суду за заявою заінтересованої особи.

26.04.2019

Войтко І.Є

Погоджено

Начальник відділу

Воротнікова О.О.